

і перспективного обґрунтування нових філософських напрямків. Показані його витоки, що формувалися в метафізиці та філософській психології Нового часу. Узагальнюються основні напрямки та різновиди філософського психологізму XIX – початку XX століття. Загалом психологізм постає як намагання піднести психологію на щабель основної, визначальної філософської дисципліни з подальшим її перетворенням на метанауку, що виступає у ролі загальної методології соціально-гуманітарних наук і робить взагалі непотрібною філософію. Одночасно показано, що під загальною назвою психологізму можуть приховуватися досить різні тенденції – як хвороблива редуція філософії до психології, так і творче збагачення філософії здобутками психології, що вимагає певного переосмислення категоричності антипсихологістської критики. Прослідковується зв'язок між тенденціями філософського психологізму минулого і сучасними перспективами когнітивних наук, зокрема, у контексті «нового психологізму».

Ключові слова: *філософський психологізм, антипсихологізм, раціоналізм, асоціанізм, психофізичний паралелізм, емпірична психологія, волюнтаризм, «новий психологізм».*

*Одержано редакцією 15.11.2017
Прийнято до публікації 06.12.2017*

УДК 162.6: 1(091)

ГНАТЮК Ярослав Степанович,
кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
e-mail: j.s.hnatiuk@gmail.com

ДІАЛЕКТИЧНА ЛОГІКА ЯК УМОВА ІСНУВАННЯ ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

У статті досліджується проблема можливості існування історії філософії як теоретичної дисципліни. Зазначається, що заперечення можливості побудови діалектичної логіки як необхідної умови існування історії філософії, її теоретичної і методологічної основи є одночасно і запереченням можливості існування самої історії філософії. Тому основним завданням статті є обґрунтування модифікованої версії діалектики у вигляді функціональної діалектики. Наукова новизна результатів дослідження полягає у розробці функціональної діалектики як методології теорії історії філософії, а також у можливості порівняння функціональної діалектики як версії формалізованої діалектики із теоріями сучасної символічної логіки, започаткуванні діалогу між ними. У статті відстоюється думка, що історія філософії як теоретична дисципліна можлива за умови існування діалектичної логіки як системи філософської логіки. Саме тому викладання функціональної діалектики як формалізованої діалектичної логіки повинно передувати викладанню історії філософії як теоретичної дисципліни.

Ключові слова: *діалектична логіка, функціональна діалектика, філософська логіка, формалізована діалектична логіка, історія філософії.*

Постановка проблеми. Теоретичною і методологічною основою історії філософії як становлення мови філософії є діалектична логіка. Мова філософії і діалектична логіка нерозривно пов'язані між собою. Цей факт зафіксований у принципі єдності історичного і логічного. Історія філософії є історією становлення мови філософії як поняттєвої системи, а діалектична логіка – концептуалізацією історії філософії як теоретичної дисципліни. Метафізична, трансцендентальна, феноменологічна логіки дають змогу в процесі предикації приписувати тільки один предикат і лише діалектична логіка припускає можливість приписування двох протилежних предикатів одночасно, і як наслідок можливість існування історії філософії у вигляді мікроісторії філософії як

протистояння двох філософських систем, що виражають різні, часто взаємовиключні концепти філософії як теоретичної системи. Саме тому заперечення можливості побудови діалектичної логіки є запереченням можливості існування історії філософії як теоретичної дисципліни.

Мета статті. Обґрунтування можливості побудови діалектичної логіки як функціональної діалектики і є проблемою та метою пропонованої статті. Функціональна діалектика – це серія дефінітивних специфікацій суб'єктних і предикатних термінів як пропозиційних функцій та граматичних форм. Функціональна діалектика як діалектична логіка є одночасно і логікою діалектики, і діалектикою логіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематизація логіки діалектики як теорії була започаткована тезою К. Поппера: «Логіка діалектики як теорія неможлива» [1, с. 122]. Антитезою до неї виступає твердження: «Побудова теорії логіки діалектики можлива». Її обстоюють Є. Солопов, С. Труфанов, А. Шуман та інші [2, с. 22; 3, с. 10; 4, с. 170; 5, с. 175]. Завдання цієї статті, власне й полягає в оберненні тези: «Карл Поппер правий: логіка діалектики як теорія неможлива» на тезу: «Георг Гегель правий: логіка діалектики як теорія можлива».

Виклад основного матеріалу. Логіка діалектики і діалектика логіки є опозиційними предикатами, що дефінітивно специфікуються самі через себе, як на емпіричному, так і на теоретичному рівні. Логіка діалектики як емпірична діалектика – це емпірична діалектика логіки, у якій тезою виступає граматична форма, антитезою – пропозиційна функція, синтезом – дефінітивна специфікація. Логіка діалектики як теоретична діалектика – це теоретична діалектика логіки, у якій тезою виступає пропозиційна функція, антитезою – граматична форма, синтезом – дефінітивна специфікація.

Проаналізуємо діалектику логіки на емпіричному й теоретичному рівнях. Емпірична діалектика логіки є емпіричною логікою діалектики граматичної форми, пропозиційної функції і дефінітивної специфікації. Така послідовність конструювання й аналізу в діалектиці логіки обумовлена тим, що конструювання й аналіз в логіці діалектики відбувається шляхом переходу від логіки до металогіки, підйому з теоретичного рівня на метатеоретичний. У зазначеній послідовності до теоретичного рівня належать граматична форма і пропозиційна функція, до метатеоретичного рівня – дефінітивна специфікація. Граматична форма є конструктором традиційної логіки, а пропозиційна функція – сучасної логіки як логіки, дефінітивна специфікація – конструктором логіки діалектики як металогіки.

Граматична форма у традиційній логіці – це суб'єктно-предикатна структура судження, яка утворюється шляхом об'єднання суб'єкта і предиката зв'язкою. Суб'єкт як граматичний підмет є носієм інформації про себе, предикат як граматичний присудок – носієм інформації про інший об'єкт, зв'язка, граматично виражена дієсловами «є», «не є», – носієм інформації про належність чи неналежність предиката суб'єкту. Суб'єктно-предикатна структура судження є формальним аналогом структури розповідного двоскладного речення, граматичний центр якого виражений підметом і присудком.

Пропозиційна функція в сучасній логіці – це логічна функція, областю значень якої є висловлювання, що виражають судження. Розрізняють пропозиційні функції в логіці висловлювань і логіці предикатів. Пропозиційна функція в логіці висловлювань – це логічний сполучник, аргументами якого є прості висловлювання, що виражають прості судження, а значенням – складне висловлювання, яке з них складене. Пропозиційна функція в логіці предикатів – це предикат, аргументом якого є терм як власне ім'я предмета, та квантор як знак кількості, аргументом якого є предикат, а їхнім спільним значенням – просте висловлювання, що виражає просте судження.

Дефінітивна специфікація або, більш стисло, дефініція в логіці діалектики – це синтез одиничного, особливого й загального як структурних елементів поняття. Необхідно розрізняти дефініцію в логіці й дефініцію в логіці діалектики. Дефініція в логіці, як традиційній, так і сучасній, є запереченням. А дефініція в логіці діалектики є запереченням заперечення, або запереченням зі збереженням. Дефініція як визначення змісту поняття, складена із дефінієндума і дефінієнса. Дефінієндумом називається ліва частина дефініції, що містить визначуване поняття,

дефінієнсом – права частина дефініції, що містить визначувальне поняття. Результатом дефініції є дефінітивне судження. У дефінітивному судженні традиційної логіки суб'єкт є дефінієндумом, предикат – дефінієнсом. У дефінітивному висловлюванні логіки предикатів аргумент є дефінієндумом, функція – дефінієнсом. У дефінітивному судженні логіки діалектики суб'єкт і предикат є дефінієндумами, одичне, особливе й загальне – дефінієнсами.

У такій перспективі дефінітивне судження традиційної логіки є судженням з однією дефініцією – дефініцією суб'єкта, що має форму «суб'єкт є предикат». А дефінітивне висловлювання логіки предикатів – судженням із двома дефініціями, що має форму «суб'єкт є аргумент, предикат є функція». У логіці ж діалектики, що виконує роль металогіки стосовно традиційної логіки і логіки предикатів, дефінітивне судження, як, власне, і в логіці предикатів, також є судженням із двома дефініціями – дефініцією суб'єкта і дефініцією предиката, що може мати форми «суб'єкт є одичне, предикат є загальне», «суб'єкт є загальне, предикат є особливе», «суб'єкт є особливе, предикат є загальне» тощо.

Дефініція виявляє комунікативну специфіку суджень суб'єктно-предикатної структури традиційної логіки, висловлювань пропозиційно-функціональної структури логіки предикатів і суджень дефінітивно-специфікативної структури логіки діалектики. У такий спосіб вона відкриває можливості для комунікації між різними, часто протилежними логічними системами, у рамках деякої ширшої логічної системи – логіки діалектики. Саме логіка діалектики інтегрує навколо концепту дефінітивної специфікації як універсального синтезу інформації різноманітні логічні системи.

У судженнях традиційної логіки комунікативний статус мають суб'єкт і предикат. Комунікативна функція суб'єкта полягає в тому, щоб окреслити нове знання, істинність якого ще потребує свого обґрунтування. Комунікативна ж функція предиката полягає у тому, щоб окреслити відоме знання, істинність якого вже обґрунтована. Комунікативний смисл суджень традиційної логіки загалом виражений через зв'язок нового зі старим, у синтезі того, що відомо, із тим, що невідомо.

У висловлюваннях логіки предикатів комунікативним статусом наділені аргумент і функція. Комунікативна роль аргументу полягає у позначенні власними іменами предметів деякої непорожньої предметної області. А комунікативна роль функції – предиката чи квантора – полягає у співвіднесенні множини власних імен як аргументів функції із множиною логічних значень, складеною з двох елементів – істини та хибі як значень функції. Завдяки комунікації між областю визначених і областю значень функції обчислюється істиннісне значення висловлювань логіки предикатів. У цьому й полягає їхній комунікативний смисл.

У логіці діалектики комунікативні статуси суб'єкта і предиката традиційної логіки та аргументу і функції логіки предикатів дефінітивно специфікуються як одичне, особливе й загальне. Форма судження традиційної логіки «суб'єкт є предикат» через механізм дефінітивної специфікації може бути модифікована у форму висловлювання логіки предикатів «суб'єкт є аргумент, предикат є функція», а наведені форми модифіковані у форму судження логіки діалектики «суб'єкт є одичне, предикат є загальне», «аргумент є одичне, функція є загальне». Дефінітивна специфікація у логіці діалектики постає окремим прикладом сходження від абстрактного до конкретного, дедуктивним перенесенням інформації про комунікативні статусні ознаки із дефінієндума до дефінієнса. У результаті дефінітивної специфікації одичне, особливе і загальне як модифікатори суб'єкта і предиката, чи аргументу і функції, також набувають комунікативного статусу. Отже, емпірична діалектика логіки постає як дефінітивна модель комунікації. Вона описує інформаційну взаємодію між універсумами міркування як обсягами поняття, передавання інформації як змісту поняття за допомогою дефініції від одного універсуму міркування до іншого.

Теоретична діалектика логіки є виходом емпіричної логіки діалектики на теоретичний рівень, переходом діалектики логіки у логіку діалектики. Логіка діалектики – це теорія і методологія дефінітивної специфікації поняття як одичного, особливого і загального у

сфері поняття, судження й виводу. Вона є напрямом метафізичної логіки, її розширеним варіантом, синтезом мереології як логіки цілого і частини та силогістики як логіки імен. Логіка цілого і частини описує сферу буття і є об'єктною логікою, логіка імен – сферу мислення і є суб'єктною логікою. Вони разом фіксують збіг об'єкта і суб'єкта та слугують підставою для обґрунтування принципу тотожності буття і мислення.

У порівнянні з метафізичною і традиційною логікою як численням загальних імен, логіка діалектики є численням одиничних, часткових й загальних імен. Дефінітивна специфікація в логіці діалектики, виходячи з її дефініції, може бути дефініцією поняття у сфері поняття, дефініцією поняття у сфері судження і дефініцією поняття у сфері виводу. Дефінітивні специфікації в логіці діалектики визначають її структуру. Вона має наступний вигляд.

I. Дефініція поняття у сфері поняття.

1. Дефініція загального у сфері поняття.
2. Дефініція особливого у сфері поняття.
3. Дефініція одиничного у сфері поняття.

II. Дефініція поняття у сфері судження.

1. Дефініція одиничного у сфері судження.
2. Дефініція особливого у сфері судження.
3. Дефініція загального у сфері судження

III. Дефініція поняття у сфері виводу.

1. Дефініція особливого у сфері виводу.
2. Дефініція одиничного у сфері виводу.
3. Дефініція загального у сфері виводу.

Логіка діалектики є діалектикою поняттєвих дефініцій, дефініцій одиничного, особливого і загального, що поступово змінюють одна одну і розвиваються, модифікуються шляхом дефінітивних специфікацій, переходячи з нижчого щабля дефініцій на вищий. Проаналізуємо названі дефініції відповідно до структури логіки діалектики.

I. Дефініція поняття у сфері поняття

Поняття як поняття у логіці діалектики відрізняється від поняття у традиційній логіці. Якщо поняття в традиційній логіці – це результат узагальнення класу предметів за суттєвою ознакою, то поняття в логіці діалектики – це система його дефініцій, що утворюють його структуру. Це системна цілісність як єдність загального, особливого й одиничного [6, с. 160].

У структурі поняття логіки діалектики можна виокремити загальне, особливе й одиничне як модифікатори, поняття, судження й вивід, суб'єкт й предикат, антецедент й консеквент, диз'юнкти, крайні й середні терміни як дескриптори, зв'язку «є» і «не є», логічні сполучники «якщо... , тоді...» й «або» як функтори. Модифікатори є засобами зміни і розвитку поняття, дескриптори – засобами опису етапів розвитку поняття, функтори – засобами побудови нових понять із вихідних.

Обсяг поняття логіки діалектики містить дві низки категорій: «ціле – частина – елемент» й «рід – вид – індивід». Перша з них належить логіці цілого і частини, друга – логіці імен, а вони обидві в їх єдності – логіці діалектики. Поняття в логіці діалектики розуміється як серія дефініцій загального, особливого й одиничного. Саме у такій послідовності вони розглядаються у сфері поняття логіки діалектики.

1. Дефініція загального у сфері поняття

Загальне в логіці діалектики – це загальне, особливе й одиничне як структура поняття, у якій функцію поняття виконує загальне як ціле чи рід. Ціле – це будь-яке утворення дійсності, що у своїх просторових чи часових межах та взаємодіях постає як неподільне хоча б на якомусь рівні, наділене кількісними і якісними характеристиками та таке, що має усталену внутрішню структуру [7, с. 184]. Рід – це поняття, до обсягу якого входять обсяги видових понять, зокрема й одиничних, виражене загальним ім'ям. Загальне ім'я – це ім'я множини предметів. Загальне будемо позначати літерою «z».

2. Дефініція особливого у сфері поняття

Особливе в логіці діалектики – це загальне, особливе й одиничне як структура поняття, у якій функцію поняття виконує особливе як частина чи вид. Частина – це просторова, часова, змістовна чи субстратна складова явища, що має характеристики цілого [7, с. 186]. Вид – це поняття, обсягом якого є клас предметів, що входить в обсяг ширшого, родового поняття, виражене частковим ім'ям. Часткове ім'я – це ім'я підмножини чи частини множини предметів. Особливе будемо позначати літерою «у».

3. Дефініція одиничного у сфері поняття

Одиничне в логіці діалектики – це загальне, особливе й одиничне як структура поняття, у якій функцію поняття виконує одиничне як елемент чи індивід. Елемент – це неподільне у складі частини чи цілого. Індивід – це поняття, обсягом якого є один предмет, виражене одиничним ім'ям. Одиничне ім'я – це ім'я елемента множини предметів. Одиничне будемо позначати літерою «х».

II. Дефініція поняття у сфері судження

Загальне, особливе й одиничне як система дефініцій поняття є не просто етапами розвитку поняття, а предикатами судження. Для виявлення послідовності у розвитку та підпорядкуванні суджень логіки діалектики необхідно брати до уваги зміну логічного значення предиката. Предикат в логіці діалектики може набувати статусу одиничного, особливого й загального як етапів розвитку поняття у сфері судження. Звідси судження одиничного, особливого й загального.

За допомогою судження в логіці діалектики розкривається зміст поняття. Тому поняття у сфері судження постає дефініцією. Із сучасної перспективи, дефініція в логіці діалектики є синтезом пропозиційної функції як тези і граматичної форми як антитези. Вона має функціонально-граматичну структуру. Суб'єкт і предикат як пропозиційні функції складають граматичний центр судження логіки діалектики та відіграють у ньому ролі граматичного підмету і присудку. Самі ж пропозиційні функції у своїй структурі містять суб'єкт і предикат як силогістичні терміни та одиничне, особливе й загальне як діалектичні категорії. У такому контексті логіку діалектики як процесуальну діалектику можна інтерпретувати як функціональну діалектику.

1. Дефініція одиничного у сфері судження

Судження одиничного – це різновид суджень, у якому дефінітивно специфікується суб'єкт як одиничне. Г. Гегель називав цей різновид суджень судженням наявного буття або судженням якості [8, с. 356]. Серед суджень одиничного можна виокремити одинично-загальне, одинично-особливе й одинично-одиничне судження.

Одинично-загальне судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує одиничне, функцію предиката – загальне та визначається, що такий компонент поняття як елемент є частина або ціле, чи такий компонент поняття як індивід є вид або рід. Його схема: $S(x) - P(z)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує одиничне (x), функцію предиката (P) – загальне (z), отже, одиничне (x) є загальне (z)». Наприклад, «Троянда (S(x)) червона (P(z))». Г. Гегель називав таке судження позитивним [8, с. 356].

Одинично-особливе судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує одиничне, функцію предиката – особливе та визначається, що такий компонент поняття як елемент не є та чи інша частина, або такий компонент поняття як індивід не є той чи інший вид. Його схема: $S(x) - P(y)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує одиничне (x), функцію предиката (P) – особливе (y), отже, одиничне (x) є особливе (y)». Наприклад, «Троянда (S(x)) не біла (P(y))». Г. Гегель називав таке судження заперечним [8, с. 356-358].

Одинично-одиничне судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує одиничне, функцію предиката – також одиничне та визначається, що такий компонент поняття як елемент рівний лише самому собі, такий компонент

поняття як індивід знаходиться у рефлексивному відношенні до самого себе, й тому виключає все, що відмінне від нього. Його схема: $S(x) - P(x)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує одиничне (x), функцію предиката (P) – одиничне (x), отже, одиничне (x) є одиничне (x)». Наприклад, «Троянда (S(x)) є троянда (P(x))», «Троянда (S(x)) не тюльпан (P(x))». Г. Гегель називав таке судження по-різному: тавтологічним, тотожним або нескінченним [8, с. 358].

2. Дефініція особливого у сфері судження

Судження особливого – це різновид суджень, у яких дефінітивно специфікується предикат і характер зв'язки як особливе. Судження особливого поділяється на судження властивості й судження відношення.

Судження властивості – це різновид суджень, у яких дефінітивно специфікується предикат як особливе. Г. Гегель називав таке судження судженням рефлексії або судженням кількості [8, с. 359]. Серед суджень властивості можна виокремити одинично-загальне, особливо-загальне й загально-загальне судження.

Одинично-загальне судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує одиничне, функцію предиката – загальне та визначається факт належності такого компонента поняття як елемент – частині чи цілому, або факт належності такого компонента поняття як індивід виду чи роду. Його схема: $S(x) - P(z)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує одиничне (x), функцію предиката (P) – загальне (z), отже, одиничне (x) є загальне (z)». Наприклад, «Ця троянда (S(x)) біла (P(z))». Г. Гегель називав таке судження сингулярним [8, с. 360].

Особливо-загальне судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує особливе, функцію предиката – загальне та визначається факт належності такого компонента поняття як елемент – частині чи цілому, або факт належності такого компонента поняття як частина – цілому, або такого компонента поняття як вид – роду. Його схема: $S(y) - P(z)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує особливе (y), функцію предиката (P) – загальне (z), отже, особливе (y) є загальне (z)». Наприклад, «Деякі троянди, з яких складений букет (S(y)), білі (P(z))». Г. Гегель називав таке судження партикулярним [8, с. 360].

Загально-загальне судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує загальне, функцію предиката – також виконує загальне та визначається факт належності такого компонента поняття як елемент частині чи цілому, або факт належності такого компонента поняття як ціле – іншому цілому або такого компонента поняття як вид чи рід – іншому виду чи роду. Його схема: $S(z) - P(z)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує загальне (z), функцію предиката (P) – загальне (z), отже, загальне (z) є загальне (z)». Наприклад, «Усі троянди, з яких складений букет (S(z)) білі (P(z))». Г. Гегель називав таке судження універсальним [8, с. 360-361].

Судження відношення – це різновид суджень, у яких дефінітивно специфікується характер зв'язки як особливе. Г. Гегель називав цей різновид суджень судженням необхідності [8, с. 362]. Серед суджень відношення можна виокремити одинично-загальне, загально-особливе й одинично-особливе судження.

Загально-особливе судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує загальне, функцію предиката – особливе та визначається причинний зв'язок між суб'єктом як цілим, або родом і предикатом як частиною, або видом. Його схема: $S(z) - P(y)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує загальне (z), функцію предиката (P) – особливе (y), отже, загальне (z) є особливе (y)». Наприклад, «Якщо троянди квітнуть (S(z)), тоді згодом зів'януть (P(y))». Г. Гегель називав таке судження гіпотетичним [8, с. 362].

Одинично-особливе судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує одиничне, функцію предиката – особливе та визначається зв'язок взаємодії між суб'єктом як певним елементом, окремим індивідом і предикатом як частинами або видами. Його схема: $S(x) - P(y)$. Вона читається:

«Функцію суб'єкта (S) виконує одиничне (x), функцію предиката (P) – особливе (y), отже, одиничне (x) є особливе (y)». Наприклад, «Троянда (S(x)) може бути червоною, або білою (P(y))». Г. Гегель називав таке судження диз'юнктивним [8, с. 363].

3. Дефініція загального у сфері судження

Судження загального – це різновид суджень, у яких дефінітивно специфікується суб'єкт, зв'язка і предикат як загальне. Г. Гегель називав цей різновид суджень судженнями поняття [8, с. 363]. Серед суджень поняття можна виокремити одинично-особливе, загально-особливе й одинично-загальне судження.

Одинично-особливе судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує одиничне, функцію предиката – загальне, визначення якого містить фактичну підставу того, що воно стверджує. Його схема: $S(x) - P(y)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує одиничне (x), функцію предиката (P) – особливе (y), отже, одиничне (x) є особливе (y)». Наприклад, «Цей букет троянд (S(x)) гарний (P(y))». Г. Гегель називав таке судження асерторичним [8, с. 364].

Загально-особливе судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує загальне, функцію предиката – особливе, визначення якого містить логічну підставу того, що воно стверджує. Його схема: $S(z) - P(y)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує загальне (z), функцію предиката (P) – особливе (y), отже, загальне (z) є особливе (y)». Наприклад, «Якщо букет троянд потворний (S(z)), тоді він може стати гарним (P(y))». Г. Гегель називав таке судження проблематичним [8, с. 364].

Одинично-загальне судження – це одиничне, особливе й загальне як структура поняття, у якій функцію суб'єкта судження виконує одиничне, функцію предиката – загальне, визначення якого містить фактичну й логічну підставу того, що воно стверджує. Його схема: $S(x) - P(z)$. Вона читається: «Функцію суб'єкта (S) виконує одиничне (x), функцію предиката (P) – загальне (z), отже, одиничне (x) є загальне (z)». Наприклад, «Цей букет, складений у такий спосіб (S(x)), гарний (P(z))». Г. Гегель називав таке судження аподиктичним [8, с. 364].

III. Дефініція поняття у сфері виводу

Вивід є синтезом поняття і судження. Загальне, особливе й одиничне як структурні елементи поняття та одиничне, особливе й загальне як предикати судження виступають крайніми і середнім термінами виводу.

Вивід – це особливе, одиничне й загальне як структура поняття, у якому функцію середнього терміну почергово виконує особливе, одиничне й загальне. Звідси вивід особливого, вивід одиничного й вивід загального.

Названі виводи можна подати такими схемами:

$$\begin{aligned} S(x) - M(y) - P(z) \\ S(z) - M(x) - P(y) \\ S(y) - M(z) - P(x) \end{aligned}$$

Предикат висновку першого виводу як виводу особливого входить до засновку другого виводу як виводу одиничного. Предикат висновку виводу одиничного входить до засновку третього виводу як виводу загального. Третій вивід обґрунтовує коректність першого виводу. Загалом усі три виводи являють собою один, цілісний вивід, послідовними фрагментами якого вони є. У цьому контексті вивід є циклом дефінітивних специфікацій середнього терміна.

1. Дефініція особливого у сфері виводу

Вивід особливого – це особливе, одиничне й загальне як структура поняття, у якому функцію середнього терміну виконує особливе, а функції крайніх термінів – одиничне й загальне чи загальне й одиничне. Г. Гегель називав такий вивід якісним умовиводом або умовиводом наявного буття [8, с. 368]. Серед виводів особливого можна виокремити вивід особливого як одиничного, вивід одиничного як загального й вивід загального як особливого.

Вивід особливого як одиничного – це вивід, у якому функцію середнього терміна виконує особливе, а функції крайніх термінів – одиничне й загальне, й при цьому одиничне визначається як загальне, оскільки воно є особливе. Його схема: $S(x) - M(y) - P(z)$.

Вона читається: «Функцію меншого терміну (S) виконує одиничне (x), функцію середнього терміну (M) – особливе (y), функцію більшого терміну (P) – загальне (z), отже, одиничне (S(x)) є загальне (P(z))». Наприклад: «Ця троянда (S(x)) червона (M(y)). Червоне (M(y)) – колір (P(z)). Отже, ця троянда (S(x)) має колір (P(z))». Г. Гегель називав вивід особливого як одиничного умовиводом першої фігури [8, с. 371].

Вивід одиничного як загального – це вивід, у якому функцію середнього терміну виконує одиничне, а функції крайніх термінів – особливе й загальне, й при цьому одиничне виключає із себе особливе на підставі свого власного загального. Його схема: $S(y) - M(x) - P(z)$. Вона читається: «Функцію меншого терміну (S) виконує особливе (y), функцію середнього терміну (M) – одиничне (x), функцію більшого терміну (P) – загальне (z), отже, одиничне (S(x)) є загальне (P(z))». Наприклад, «Червоне (S(y)) не є троянда (M(x)). Троянда (M(x)) має білий колір (P(z)). Отже, червоне (S(y)) не є біла троянда (P(z))». Г. Гегель називав вивід одиничного як загального умовиводом другої фігури [8, с. 372].

Вивід загального як особливого – це вивід, у якому функцію середнього терміну виконує загальне, а функції крайніх термінів – одиничне й особливе, й при цьому особливе як одиничне частково є загальне. Його схема: $S(x) - M(z) - P(y)$. Вона читається: «Функцію меншого терміну (S) виконує одиничне (x), функцію середнього терміну (M) – загальне (z), функцію більшого терміну (P) – особливе (y), отже, одиничне (S(x)) є особливе (P(y))». Наприклад, «Ця троянда (S(x)) має колір (M(z)). Колір троянди (M(z)) червоний (P(y)). Отже, деякі троянди (S(x)) червоні (P(y))». Г. Гегель називав вивід загального як особливого умовиводом третьої фігури [8, с. 372].

2. Дефініції одиничного у сфері виводу

Вивід одиничного – це особливе, одиничне й загальне як структура поняття, у якій функцію середнього терміна виконує одиничне, а функції крайніх термінів – загальне й особливе, чи особливе й загальне. Г. Гегель називав вивід одиничного умовиводом рефлексії [8, с. 374]. Серед виводів одиничного можна виокремити вивід особливого як одиничного, вивід одиничного як особливого й вивід загального як одиничного.

Вивід особливого як одиничного – це вивід, у якому функцію середнього терміна виконує особливе як сукупність одиничностей, а функції крайніх термінів – одиничне та загальне і при цьому, завдяки особливому, одиничне визначається як загальне. Його схема: $S(x) - M(y) - P(z)$. Вона читається: «Функцію меншого терміну (S) виконує одиничне (x), функцію середнього терміну (M) – особливе (y), функцію більшого терміну (P) – загальне (z), отже, одиничне (S(x)) є загальне (P(z))». Наприклад, «Троянда (S(x)) має червоний колір (M(y)). Усі червоні троянди (M(y)) є квітами (P(z)). Отже, троянда (S(x)) є квіткою (P(z))». Г. Гегель називав вивід особливого як одиничного умовиводом сукупності [8, с. 374].

Вивід одиничного як особливого – це вивід, у якому функцію середнього терміна виконує одиничне, а функції крайніх термінів – загальне й особливе, й при цьому можливі два варіанти виводу: а) якщо особливе дорівнює сукупності одиничностей та одиничності входять в обсяг загального, то особливе визначається через загальне; б) якщо ж особливе перевершує за обсягом сукупність одиничностей, то воно лише частково підпадає під загальне. Його схема: $S(z) - M(x) - P(y)$. Вона читається: «Функцію меншого терміну (S) виконує загальне (z), функцію середнього терміну (M) – одиничне (x), функцію більшого терміну (P) – особливе (y), отже, одиничне (S(x)) є загальне (P(z))». Наприклад, «Перша, друга, третя троянди (S(z)) мають червоний колір (M(x)). Перша, друга, третя червоні квіти (M(x)) – рослини (P(y)). Отже, усі троянди (S(z)) – рослини (P(y))»; «Троянда і тюльпан (S(z)) є квіти (M(x)). Квіти (M(x)) – рослини (P(y)). Отже, троянда і тюльпан (S(z)) є рослини (P(y))». Г. Гегель називав вивід одиничного як особливого умовиводом індукції [8, с. 376].

Вивід загального як одиничного – це вивід, у якому функцію середнього терміна виконує загальне, а функції крайніх термінів – особливе й одиничне, при цьому особливе, завдяки своїй суттєвій схожості із загальним, забезпечує перехід від особливого до одиничного. Його схема: $S(y) - M(z) - P(x)$. Вона читається: «Функцію меншого терміну (S) виконує особливе (y),

функцію середнього терміну (М) – загальне (z), функцію більшого терміну (Р) – одиничне (x), отже, особливе (S(x)) є одиничне (P(x))». Наприклад, «Усі троянди (S(y)) – квіти (M(z)). Деякі квіти (M(z)) мають білий колір (P(x)). Отже, деякі троянди (S(y)) мають білий колір (P(x))». Г. Гегель називав вивід загального як одиничного умовиводом аналогії [8, с. 376].

3. Дефініції загального у сфері виводу

Вивід загального – це особливе, одиничне й загальне як структура поняття, у якому функцію середнього терміна виконує загальне, а функції крайніх термінів – одиничне й особливе, чи особливе й одиничне. Г. Гегель називав вивід загального умовиводом необхідності [8, с. 377]. Серед виводів загального можна виокремити вивід особливого як загального, вивід одиничного як особливого й вивід загального як особливого.

Вивід особливого як загального – це вивід, у якому функцію середнього терміна виконує особливе, а функцію крайніх термінів – загальне й одиничне, і при цьому загальне як рід розподіляється на види, особливе як вид – на одиничне як підвиди. Його схема: $S(z) - M(y) - P(x)$. Вона читається: «Функцію меншого терміну (S) виконує загальне (z), функцію середнього терміну (M) – особливе (y), функцію більшого терміну (P) – одиничне (x), отже, загальне (S(z)) є одиничне (P(x))». Наприклад, «Троянди (S(z)) бувають червоними і білими (M(y)). Червоні й білі троянди (M(y)) бувають квітучими і в'янучими (P(x)). Отже, троянди (S(z)) бувають квітучими і в'янучими (P(x))». Г. Гегель називав вивід особливого як загального категоричним умовиводом [8, с. 377], а А. Шуман – дивізивним умовиводом [4, с. 192].

Вивід одиничного як особливого – це вивід, у якому функцію середнього терміна виконує одиничне, а функцію крайніх термінів – загальне й особливе, і при цьому одиничне як умова існування особливого підводиться під загальне. Його схема: $S(z) - M(x) - P(y)$. Вона читається: «Функцію меншого терміну (S) виконує загальне (z), функцію середнього терміну (M) – одиничне (x), функцію більшого терміну (P) – особливе (y), отже, одиничне (S(x)) є загальне (P(z))». Наприклад, «Якщо троянди (S(z)) ростуть (M(x)), тоді їх поливають (P(y)). Троянди (S(z)) ростуть (M(x)). Отже, троянди (S(z)) поливають (P(y))». Вивід одиничного як особливого Г. Гегель називав гіпотетичним умовиводом [8, с. 377].

Вивід загального як особливого – це вивід, у якому функцію середнього терміну виконує загальне, а функції крайніх термінів – одиничне та особливе і при цьому загальне отримує визначення у всіх своїх особливих моментах. Його схема: $S(x) - M(z) - P(y)$. Вона читається: «Функцію меншого терміну (S) виконує одиничне (x), функцію середнього терміну (M) – загальне (z), функцію більшого терміну (P) – особливе (y), отже, одиничне (S(x)) є особливе (P(y))». Наприклад, «Ця квітка (S(x)) є трояндою (M(z)). Троянди (M(z)) бувають білими і червоними (P(y)). Отже, ця квітка (S(x)) не може бути іншого кольору (P(y))». Г. Гегель називав вивід загального як особливого диз'юнктивним умовиводом [8, с. 377].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізовані виводи особливого, одиничного й загального взаємно обґрунтовують один одного, утворюючи цикл дефінітивних специфікацій, у якому місце середнього терміна як його центру послідовно займають особливе, одиничне і загальне. Проведений аналіз логіки діалектики як діалектики логіки поняття у сфері поняття, судження й виводу надає аргументи для обґрунтування тези про можливість побудови теорії логіки діалектики. Він спростовує тезу К. Поппера та його прибічників про неможливість побудови такої теорії. Отже, заперечення можливості існування діалектичної логіки як числення загальних, часткових й одиничних імен є одночасно і запереченням історії філософії як теоретичної дисципліни. Якщо неможлива діалектична логіка, тоді неможлива й історія філософії. Саме тому існує потреба в обґрунтуванні та захисті діалектичної логіки як формалізованої діалектики, яка забезпечує єдність історичного і логічного та можливість існування історії філософії.

Список використаної літератури

1. Поппер К. Что такое диалектика? / К. Поппер // Вопросы философии. – 1995. – №1. – С. 118-138.
2. Солопов Е. Ф. Логика диалектики. К 240-летию со дня рождения Гегеля / Е. Ф. Солопов. – М.: ЛИБРОКОМ, 2011. – 240 с.

3. Труфанов С. Н. «Наука логики» Гегеля в доступном изложении / С. Н. Труфанов. – Самара: Парус, 1999. – 187 с.
4. Шуман А. Н. Трансцендентальная философия / А. Н. Шуман. – Мн.: Экономпресс, 2002. – 416 с.
5. Шуман А. Н. Философская логика: истоки и эволюция / А. Н. Шуман. – Мн.: Экономпресс, 2001. – 368 с.
6. Гегель Г. В. Ф. Работы разных лет / Г. В. Ф. Гегель; Сост. и общ. ред. А. В. Гулыги / М.: Мысль, 1971. – Т. 2. – 630 с.
7. Петрушенко В. Тлумачний словник основних філософських термінів / В. Петрушенко. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2009. – 264 с.
8. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук: Наука логики / Г. В. Ф. Гегель. – М.: Мысль, 1975. – Т. 1. – 452 с.

References

1. Popper, K. (1995). What is dialectics? *Voprosy fylosofii (Questions of Philosophy)*, 1, 118-138 (in Russ.)
2. Solopov, E. F. (2011). *Logic of dialectics. To the 240-th year from Hegel's day of birth*. Moscow: LYBROKOM (in Russ.)
3. Trufanov, S. N. (1999). *Hegel's "Science of logic" in accessible exposition*. Samara: Parus (in Russ.)
4. Shuman, A. N. (2002). *Transcendental philosophy*. Minsk: Ekonompress (in Russ.)
5. Shuman, A. N. (2001). *Philosophical logic: sources and evolution*. Minsk: Ekonompress (in Russ.)
6. Hegel', H. V. F. (1971). *Works of different years, 2*. Moscow: Mysl' (in Russ.)
7. Petrushenko, V. (2009). *Explanatory dictionary of basic philosophical terms*. L'viv: L'vivs'ka politechnik (in Ukr.)
8. Hegel', H. V. F. (1975). *Encyclopaedia of philosophical sciences: Science of logic, 1*. Moscow: Mysl' (in Russ.)

HNATIUK Yaroslav Stepanovych,
 Candidate of Sciences (Philosophy),
 Associated Professor of the Department
 of Philosophy, Sociology and Religious Studies
 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
 e-mail: j.s.hnatiuk@gmail.com

DIALECTICAL LOGIC AS A CONDITION OF EXISTENCE OF HISTORY OF PHILOSOPHY

Abstract. *Introduction. The article investigates the problem of possibility of history of philosophy as a theoretical discipline. Purpose. The purpose of the article is to argue that the history of philosophy as theoretical discipline is possible only under the conditions of logical and historical unity: the unity of dialectical logic and history of philosophy. The author notes that negation of possibility of constructing the dialectical logic as indispensable condition of being of history of philosophy, its theoretical and methodological base simultaneously is a negation of possibility of the history of philosophy. That's why the main assignment of the article is the argumentation of modified version of dialectics by the means of functional dialectics. The functional dialectics as a kind of formalized dialectics is the dialectics of grammar form, propositional function and definitional specification, the double definitive specification of subject and predicate terms by propositional functions and grammatical form. Methods. The methods of solving that problem are the methods of formalization, functional analysis and rational reconstruction. Results. The result of investigation consists of an assertion that formalized dialectics as the functional dialectics can be constructed on the base of Aristotle's formal logic, G. Frege's predicate logic and H. Hegel's dialectical logic which is correlated to such concepts as grammatical form, propositional function and definitional specification. And in return, this can ensure theoretical and methodological base for history of philosophy as a theoretical discipline. Originality. The originality of investigation is in creation the functional dialectics as a methodology of theory of history of philosophy and in possibility of comparing the functional dialectics as a version of formalized dialectics and modern theories of symbolic logic, initiation their dialogue. Conclusion. In this way, basing on the principle of logical and historical unity, history of philosophy as a theoretical discipline is possible under the condition of existence of dialectical logic as a system of philosophical logic. That's why the teaching of functional dialectics as formalized dialectical logic should precede teaching a history of philosophy as the theoretical discipline.*

Key words: *dialectical logic, functional dialectics, philosophical logic, formalized dialectical logic, history of philosophy.*

Одержано редакцією 10.10.2017
 Прийнято до публікації 06.12.2017